

Katarzyna GARWOL

*ORCID: 0000-0002-4498-7156, Dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Socjologiczno-Historyczny,
Instytut Socjologii, al. T. Rejtana 16C, 35-959 Rzeszów, e-mail: kgarwol@ur.edu.pl*

ROLA TECHNOLOGII INFORMACYJNO-KOMUNIKACYJNYCH W AKTYWIZOWANIU OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

THE ROLE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ACTIVATING DISABLED PEOPLE

Słowa kluczowe: niepełnosprawność, aktywizacja, internet, komputer, ICT.

Keywords: disability, elicitation, internet, computer, ICT.

Streszczenie

Artykuł omawia rolę technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie aktywizowania osób niepełnosprawnych na płaszczyźnie zawodowej oraz społecznej. Po przytoczeniu definicji związanych z niepełnosprawnością zostały przedstawione dane statystyczne na temat populacji osób niepełnosprawnych w Polsce, z uwzględnieniem stopnia oraz rodzaju niepełnosprawności. W dalszej kolejności omówiono wybrane programy pomocowe, zwłaszcza z obszaru ICT (technologie informacyjno-komunikacyjne) skierowane do osób niepełnosprawnych oraz opisano rolę technologii cyfrowych w procesie aktywizacji osób z niepełnosprawnością umysłową.

W ramach podsumowania podano możliwości wsparcia finansowego, na jakie mogą liczyć osoby niepełnosprawne, które zdecydowały się na aktywność zawodową prowadząc własną działalność gospodarczą oraz przedstawiono skalę dofinansowania, na jaką może liczyć pracodawca taką osobę zatrudniając.

Abstract

The article discusses the role of information and communication technologies in the process of activating disabled people on a professional and social level. After citing definitions related to disability, statistical data on the disabled population in Poland were presented, taking into account the degree and type of disability. Subsequently, selected assistance programs were discussed, especially in the area of ICT, which were addressed to the disable. Moreover the role of digital technologies in the process of activating people with intellectual disabilities was described.

In a summary, there were described the possibilities of financial support for disabled who have decided on professional activity which means running their own business. Also it was presented the scale of co-financing that entrepreneurs can gain when they employ disable worker.

Wstęp

Niepełnosprawność to problem obecnie znacznie bardziej złożony niż postrzegano go jeszcze pod koniec XX wieku. Z uwagi na znaczący postęp cywilizacyjny należy uwzględniać kilka jego płaszczyzn. Pierwszą z nich jest poszerzenie się skali i zasięgu tego zjawiska (rosnąca liczebność grupy osób z niepełnosprawnością), druga dotyczy pogłębienia się zróżnicowania rodzajowego niepełnosprawności (nowe formy i stopnie niepełnosprawności), trzecia – niewystarczających zasobów w systemie zabezpieczenia społecznego, w szczególności związanego ze świadczeniami finansowymi, czwarta obejmuje zmiany strukturalne w sferze demografii społeczeństw nowoczesnych (starzejące się społeczeństwo i rosąca w związku z tym populacja niepełnosprawnych przy jednocześnie malejącej liczbie osób aktywnych zawodowo)¹.

Wszystko to sprawia, że niepełnosprawność stała się istotnym problemem społecznym, a rolą państwa i dedykowanych organizacji jest pomoc w wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych we wszystkich obszarach ich funkcjonowania. Z pomocą przychodzą tu technologie informacyjno-komunikacyjne, które są dla osób niepełnosprawnych szansą na tzw. normalne życie. Pozwalają m.in. zaspokoić potrzebę kontaktu z drugim człowiekiem, mogą zmniejszyć poczucie samotności, umożliwić dostęp do poradnictwa medycznego, socjalnego, prawnego, zawodowego itd. Dają też osobom niepełnosprawnym poczucie niezależności oraz pozwalają na złagodzenie problemów psychofizycznych, co z kolei zwiększa wiarę we własne możliwości związane z pracą zawodową, przełamuje bariery utrudniające znalezienie pracy, niweluje strach przed wyjściem z domu i przed usamodzielnieniem się².

Technologie ICT są szansą na aktywizację nie tylko dla osób niepełnosprawnych fizycznie, ale znacząco pomagają przy terapeutyzowaniu osób niepełnosprawnych intelektualnie, dla których zaczynają powstawać predefiniowane aplikacje pobudzające ich do samodzielnego myślenia i pomagające w trafnej ocenie rzeczywistości.

Pojawienie się technologii cyfrowych stało się dla ludzi niepełnosprawnych swoistym przełomem, więc konieczna stała się umiejętność biegłego korzystania z nich. W celu podniesienia kompetencji cyfrowych osób niepełnosprawnych projektuje się liczne programy skierowane do mieszkańców różnych rejonów Polski, co zostało wybiórczo omówione w ramach niniejszego artykułu.

¹ A. Mokrzycka, I. Kowalska, *Prawa dostępu osób niepełnosprawnych do internetu i innych narzędzi cyberprzestrzeni. Przykład analizy potencjalnego skutku zdrowotnego (HIA)*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2015, nr 13 (3), s. 253.

² U.M. Grześkowiak, *Internet i niepełnosprawni w społeczeństwie informacyjnym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica, nr 611 (26), Szczecin 2010, s. 14–15.

Osoby niepełnosprawne w Polsce – dane statystyczne

Światowa Organizacja zdrowia (WHO) wprowadziła pojęcia niepełnosprawności, zróżnicowane w zależności od stanu zdrowia człowieka. Niepełnością (*impariment*) określono każdą utratę sprawności lub nieprawidłowość w budowie bądź funkcjonowaniu organizmu zarówno pod względem psychofizycznym, psychologicznym, jak i anatomicznym. Za niepełnosprawność (*disability*) uznano każde ograniczenie bądź niemożność (wynikające z niepełności) prowadzenia aktywnego życia w zakresie lub w sposób uznawany za typowy dla człowieka. Z kolei ograniczenia w pełnieniu ról społecznych (*handicap*) to według WHO ułomności określonej osoby wynikające z jej niepełności lub niepełnosprawności, ograniczające lub uniemożliwiające pełną realizację roli społecznej odpowiadającej wiekowi, płci, a także zgodnej ze społecznymi i kulturowymi uwarunkowaniami³.

Szacuje się, że na świecie jest ponad 650 mln osób niepełnosprawnych w następstwie fizycznych, psychicznych i sensorycznych niepełnosprawności, co stanowi około 10% całej populacji⁴. Informacje na temat skali tego zjawiska w Polsce podaje na swoich stronach Główny Urząd Statystyczny. Według danych zebranych podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 roku, w Polsce było ogółem 5,3 mln osób niepełnosprawnych. W 2011 roku Narodowy Spis Powszechny przeprowadzono zbierając dane na zasadzie dobrowolności i według nich liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła wówczas 4,7 mln osób, w tym 3 131 456 niepełnosprawnych prawnie (posiadających orzeczenie o niepełnosprawności) oraz 134 661 dzieci z orzeczeniem niepełnosprawności⁵.

Bardziej aktualnych i szczegółowych danych na temat charakterystyki demograficznej populacji osób niepełnosprawnych w Polsce, dostarcza cykliczne badanie GUS „*Stan zdrowia ludności Polski 2014*”. Wynika z niego, iż wraz z wiekiem odsetek osób niepełnosprawnych wzrasta. Po 50. roku życia przekracza on 15%, a po 70. roku życia wzrasta do ponad 25%. Istotne jest to, iż ponad połowę spośród wszystkich niepełnosprawnych stanowią osoby, które ukończyły 60. rok życia, choć udział tej grupy w ludności powyżej 15 lat to zaledwie 27%⁶.

Według GUS, rodzajem niepełnosprawności występującym najczęściej (stan zdrowia ludności Polski w wieku 15 lat i więcej z 2014 r.) były uszkodzenia

³ *Niepełnosprawność*, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <http://www.unic.un.org/pl/niepełnosprawnosć/>

⁴ Tamże.

⁵ *Niepełnosprawność w liczbach*, <http://brzozow.pl/index.php/informacje-dla-osob-niepełnosprawnych/niepełnosprawnosć-w-liczbach/>

⁶ M. Sochacka-Kawiecka, Z. Kołakowska-Seroczyńska, D. Zielińska, E. Makowska-Belta, P. Ziewiec, *Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych. Raport końcowy*, PEFRON, Warszawa 2017, s. 23.

i choroby narządu ruchu (59% niepełnosprawnych prawnie lub biologicznie), połowa niepełnosprawnych posiadała choroby układu krążenia (47%), 38% cierpiało na schorzenia neurologiczne a 35% na choroby wzroku. Mniejsza liczba osób niepełnosprawnych cierpiała na choroby narządu słuchu (19%), oraz schorzenia psychiczne (11%). Upośledzenia umysłowe to zaledwie 5% wszystkich schorzeń⁷.

Biorąc pod uwagę stopień niepełnosprawności (stan za I kwartał 2017 r.) szacuje się, iż 8,3 tys. Polaków charakteryzuje się lekkim stopniem niepełnosprawności, 1,5 mln umiarkowanym, a 8,5 tys. znacznym⁸.

Powyższe statystyki pokazują, że populacja osób niepełnosprawnych w Polsce jest znaczna, a z racji starzenia się społeczeństwa będzie się jeszcze powiększać. Wymusza to projektowanie i wdrażanie programów aktywizujących takie osoby, co pozwoli im na, w miarę możliwości, komfortowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Technologie ICT przychodzą tu z pomocą, gdyż są powszechnie dostępne, posiadają funkcjonalności pozwalające odbywać wirtualną edukację, a także zawiązywać i utrzymywać interakcje interpersonalne poprzez internet.

Programy pomocowe z obszaru ICT na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych

Fundacją, która jako pierwsza w Polsce wykorzystywała technologie ICT do realizacji działań na rzecz osób niepełnosprawnych była Fundacja Aktywizacja. Obecnie jest ona w tej dziedzinie liderem, a od września 2013 r. nosi nazwę Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo. Misją jej jest „usamodzielnienie i poprawa jakości życia osób niepełnosprawnych poprzez zintegrowane działania aktywizacyjne, zmianę postaw otoczenia oraz wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych”⁹.

Fundacja powstała w 1990 r. z inicjatywy matematyków i informatyków z Polskiej Akademii Nauk, przy współudziale członków Polskiego Towarzystwa Informatycznego. Osoby zakładające fundację miały świadomość możliwości, jakie dają komputer i internet, co sprawiło, że zaczęły kierować swoje działania (m.in. szkolenia z obsługi komputera) do wszystkich osób niepełnosprawnych (przy zachowanej normie intelektualnej), bez względu na to, jaki wykonywały zawód i jakie miały wykształcenie¹⁰. Dzięki fundacji powstał pierwszy w Polsce

⁷ Tamże, s. 24.

⁸ *Niepełnosprawność w liczbach*, <http://brzozow.pl/index.php/informacje-dla-osob-niepelnosprawnych/niepelnosprawnosci-w-liczbach/>

⁹ K. Włodarczyk, *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w aktywizacji osób niepełnosprawnych*, Fundacja Aktywizacja, Warszawa 2013, s. 51.

¹⁰ Tamże, s. 52.

węzeł internetu dla niepełnosprawnych (IdN1), który umożliwił podopiecznym pozyskiwanie informacji, wymianę poglądów oraz zdalną edukację. Internet stał się tym samym dla niepełnosprawnych sposobem na aktywność zawodową i społeczną, pozwalał rozwijać pasje i ułatwiał współpracę¹¹.

W późniejszych latach okazało się, iż nauka obsługi internetu i komputera nie wystarcza, aby zdobyte umiejętności wykorzystywać w praktyce. Konieczne okazało się motywowanie niepełnosprawnych do podejmowania aktywności zawodowej i społecznej, więc opracowano projekt „Warsztat Aktywizacji Zawodowej – pomoc i samopomoc sprzężenie zwrotne”, który trwale wpisał się w ofertę fundacji. Jego formuła, oparta na połączeniu szkoleń komputerowych z programem psychologicznym, okazała się optymalna i dowiodła, że proces aktywizacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych musi być wieloaspektowy, gdyż dopiero rozwinięcie umiejętności psychospołecznych pozwala na wykorzystanie umiejętności zdobytych podczas komputerowych szkoleń¹². O sensowności przyjętych założeń świadczy fakt, iż po kilkunastu latach fundacja wciąż realizuje, w rozbudowanej formule, założenia wypracowane na potrzeby Warsztatu Aktywizacji Zawodowej¹³.

Od 2004 roku fundacja realizuje program Centrów Edukacji i Aktywizacji Zawodowej Osób Niepełnosprawnych, gdzie mogą oni korzystać z doradztwa zawodowego, prawnego i psychologicznego, szkoleń (głównie z obszaru ICT), a także uczestniczyć w warsztatach umiejętności społecznych oraz z pośrednictwa pracy¹⁴. Obecnie działa osiem Centrów w: Białymstoku, Bydgoszczy, Łodzi, Opolu, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie i Wrocławiu¹⁵.

Kolejnym programem fundacji, realizowanym od roku 2007, są e-Centra. W jego ramach stworzono i wyposażono w sprzęt komputerowy na terenach gmin wiejskich i wiejsko-miejskich ponad 400 e-Centrow (PIAP-ów). Powstał również ogólnopolski portal e-Centra, którego celem jest udostępnienie materiałów edukacyjnych rozproszonych w sieci oraz wymiana doświadczeń i praktyk pomiędzy poszczególnymi e-Centrami¹⁶.

Na obecną chwilę fundacja może poszczycić się szerokim wachlarzem działań na rzecz osób niepełnosprawnych, który obejmuje¹⁷:

- Warsztaty Aktywizacji Zawodowej,

¹¹ Tamże, s. 55.

¹² Tamże.

¹³ Tamże, s. 56.

¹⁴ Tamże, s. 57.

¹⁵ <https://www.aktywizacja.org.pl/o-fundacji/centra-edukacji-i-aktywizacji-zawodowej-osob-niepełnosprawnych>

¹⁶ <https://www.aktywizacja.org.pl/o-fundacji/dzialania-fundacji/program-e-centra>

¹⁷ U.M. Grześkowiak, *Internet i niepełnosprawni w społeczeństwie informacyjnym*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Informatica, 2010, nr 611 (26), s. 16.

- Biuro Karier Osób Niepełnosprawnych – pomoc w znalezieniu pracy lub stażu, współpraca z pracodawcami i pomoc w prowadzeniu rekrutacji,
- Centrum Usług Doradczych – usługi darmowych konsultacji z doradztwa zawodowego, prawnego i psychologicznego,
- EdukON *on-line* – stworzenie pakietu programów szkoleniowych z obsługi programów komputerowych, programów graficznych oraz przygotowanie do uzyskania certyfikatu ECDL.

Projektów skierowanych *stricte* na podniesienie kompetencji cyfrowych osób niepełnosprawnych, fundacja realizowała wiele. Jednym z nich był projekt „Akademia kompetencji ICT na Podkarpaciu” (lata 2013–2015), w którym uczestniczyło 200 niepełnosprawnych osób z terenu Podkarpacia w wieku 18–64 lata, podwyższając swoje umiejętności i kwalifikacje dzięki szkoleniom z zakresu ECDL Core i ECDL Start. Beneficjenci tego programu mieli szansę na zdobycie umiejętności lub usystematyzowanie dotychczasowej wiedzy na temat technik informacyjnych i komunikacyjnych, użytkowania komputerów, zarządzania plikami, korzystania z edytorów tekstów, arkuszy kalkulacyjnych i baz danych, tworzenia grafiki menadżerskiej i prezentacyjnej oraz przeglądania stron internetowych¹⁸.

Technologie cyfrowe nie tylko dają możliwość podejmowania nowych aktywności i zdobywania nowych umiejętności cyfrowych osobom niepełnosprawnym, ale także pozwalają na szeroki dostęp do zasobów kultury, dzięki którym z jednej strony mogą oni wzbogacać swoją wiedzę, tym samym zwiększając swoje szanse na rynku pracy, a z drugiej dostarczają relaksu i miłego spędzenia czasu. Dostrzeżono to w Programie Wieloletnim Kultura+ (lata 2011–2015), gdzie wyodrębniono priorytet „Digitalizacja” i przeznaczono 120 mln zł na stworzenie i udostępnienie cyfrowych wersji różnorodnych zasobów kulturalnych. Dzięki temu muzyka, filmy, a zwłaszcza książki, ze względu na łatwiejsze odnalezienie i pozyskanie, mogły zyskać szerszą rzeszę odbiorców wśród osób niepełnosprawnych. Widoczne to jest zwłaszcza na przykładzie bibliotek, które mają coraz liczniejsze zbiory literatury dostępnej dla osób niewidomych lub niedowidzących¹⁹.

Programów aktywizujących osoby niepełnosprawne jest wiele. Fundacja Pomocy Matematykom i Informatykom Niepełnosprawnym Ruchowo przoduje w ich opracowywaniu i wdrażaniu, jednak jest wiele innych współfinansowanych m.in. przez PFRON, które również kładą nacisk na wykorzystanie technologii ICT. Jednym z nich jest program „Teka Absolwenta – Technologia – Efektywność – Kompetencje – Aktywizacja”, prowadzony przy Powiatowym Zespole do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Rybniku, który skierowany jest do

¹⁸ <https://www.aktzywizacja.org.pl/rzeszow/projekty/796-akademia-ict>

¹⁹ G. Wilczek, *ICT w aktywizacji osób niepełnosprawnych*, http://politykaspoleczna.um.warszawa.pl/sites/politykaspoleczna.um.warszawa.pl/files/artykuly/zalaczniki/ict_w_aktzywizacji_zawodowej_i_spolecznej_osob_niepelnosprawnych.pdf

absolwentów szkół wyższych i studentów ostatniego roku. Oferuje on płatne staże, bezpłatne kursy i szkolenia (np. projektowania graficznego) oraz wsparcie finansowe dla osób zakładających własną firmę²⁰.

Projektem skierowanym do mieszkańców województwa wielkopolskiego, który ma na celu aktywizację osób niepełnosprawnych m.in. przy wykorzystaniu technologii cyfrowych, jest projekt „Chcemy pracować! – projekt aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych”, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (lata 2014–2020). Osoby objęte nim wdrażane są do kompleksowych programów aktywizacji społeczno-zawodowej, w oparciu o ścieżkę reintegracji stworzoną dla każdego uczestnika projektu indywidualnie²¹.

W ramach tego opracowania nie sposób wymienić wszystkich projektów pomocowych na rzecz aktywizacji osób niepełnosprawnych w oparciu o technologie ICT. Pomimo iż ich liczba jest znaczna, jednak w dalszym ciągu jest niewystarczająca. „W obecnej sytuacji osoby niepełnosprawne w Polsce są narażone na wielowymiarowe wykluczenie (zawodowe, społeczne, cyfrowe, kulturalne itp.). Konieczne jest więc podejmowanie działań ukierunkowanych z jednej strony na bezpośrednie zwiększanie poziomu aktywności zawodowej osób zamieszkujących tereny wiejskie, a z drugiej strony na oddziaływanie na obszary w największym stopniu generujące bierną postawę niepełnosprawnych”²². Jedyłą szansą na trwałe zwiększenie aktywności takich osób są kompleksowe działania obejmujące zarówno ich samych, jak i ich otoczenie²³.

Technologie IT w służbie osobom z niepełnosprawnością intelektualną

Grupą szczególną wśród osób niepełnosprawnych są niepełnosprawni intelektualnie. Eksperci, którzy zajmują się problematyką niepełnosprawności intelektualnej są zgodni co do tego, iż niski iloraz inteligencji nie wystarcza, aby stwierdzić, że dana osoba jest w tym wymiarze niepełnosprawna. Aby tego dokonać niezbędne jest zbadanie obszaru umiejętności społecznych oraz poziomu i zakresu przystosowawczego jej funkcjonowania. Z pomocą przychodzi tu klasyfikacja DSM-IV-TR (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*), która opiera się na przekonaniu, że obniżony iloraz IQ to tylko jedno z trzech kryteriów koniecznych do orzekania o niepełnosprawności intelektualnej. Towarzyszą mu bowiem znaczące deficyty w funkcjonowaniu po-

²⁰ Projekt „Teka Absolwenta”, <http://www.pzon.rybnik.pl/art,79,projekt-teka-absolwenta>

²¹ <https://www.fundacja-spoleczna.pl/index.php/zr/15-chcemy-pracowac-projekt-aktywizacji-zawodowej-osob-niepelnosprawnych#cel-projektu>

²² G. Wilczek, *ICT w aktywizacji...*

²³ Tamże.

znawczym, które obejmują co najmniej dwa z wymienionych poniżej obszarów adaptacyjnych²⁴:

- dbanie o siebie,
- komunikacja,
- życie w środowisku domowym,
- zdolności interpersonalne,
- zdolności społeczne,
- decydowanie o sobie,
- umiejętność korzystania z dóbr społecznych,
- praca,
- wypoczynek,
- dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo,
- kształcenie.

American Psychiatric Association (APA) podaje definicję niepełnosprawności intelektualnej, zgodnie z którą jest to zaburzenie charakteryzujące się zarówno deficytem intelektualnym, jak i deficytem w funkcjonowaniu przystosowawczym, które ma początek w okresie rozwojowym. Z kolei w wydaniu DSM-V z 2013 r., zastąpiono stosowane od 1961 roku określenie „upośledzenie umysłowe” określeniem „niepełnosprawność intelektualna”. Zrezygnowano przy tym z precyzyjnego określenia granicy wiekowej wystąpienia zaburzenia (poniżej 18. roku życia), wprowadzając sformułowanie „wystąpienie deficytów intelektualnych i adaptacyjnych w okresie rozwoju”. Dodatkowo wskazano na konieczność udzielenia osobie z niepełnosprawnością intelektualną wsparcia w edukacji, pracy i samodzielnym funkcjonowaniu²⁵.

Technologie informacyjno-komunikacyjne są doskonałym narzędziem edukacji i terapii dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Dzięki nim część osób z tego typu schorzeniami może wykonywać proste, zautomatyzowane czynności, nawet w formie pracy zarobkowej. Z tego też powodu wiele warsztatów terapii zajęciowej lub szkół dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, rozszerzyło swoją ofertę edukacyjną o zajęcia z wykorzystaniem technologii ICT²⁶. Uczniowie poprzez pracę z komputerem mogą ćwiczyć zaburzone funkcje percepcyjne, koordynacyjne i motoryczne. Interakcja z komputerem wymaga

²⁴ K. Pawelczak, *Osoba z niepełnosprawnością intelektualną jako przedmiot badań społecznych (intellectual disability)* [w:] *Obiektywna i subiektywna jakość życia dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną zamieszkujących województwo wielkopolskie. Uwarunkowania środowiskowe oraz poziom wsparcia realizatorów polityki społecznej. Raport z badania*, red. N. Marciniak-Madejska i in., Poznań 2014, s. 12.

²⁵ Tamże.

²⁶ A. Kwiatkowska, *Technologie informacyjno-komunikacyjne w terapii i edukacji dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną*, <https://ec.europa.eu/epale/pl/blog/technologie-informacyjno-komunikacyjne-w-terapii-i-edukacji-doroslych-osob-z>

od nich bowiem koncentracji uwagi oraz doskonalenia koordynacji wzrokowo-ruchowej²⁷.

Kształceniem i wychowywaniem dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie zajmują się m.in. specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze (SOSW), które sprawują opiekę nad dziećmi niemogącymi uczęszczać do szkoły w miejscu zamieszkania, a wymagającymi specjalnych oddziaływań wychowawczych, pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęć rewalidacyjnych²⁸. W skład tych placówek wchodzi: szkoła podstawowa, gimnazjum specjalne, szkoła specjalna, która przysposabia do pracy oraz internat. Głównym ich zadaniem jest optymalne przygotowanie uczniów do samodzielnego życia w społeczeństwie, a także do przystąpienia do kolejnych etapów edukacji. Długotrwały pobyt w takiej instytucji może jednak mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie w sferze emocjonalnej, społecznej poznawczej oraz nie sprzyja budowaniu trwałych relacji społecznych. Z pomocą przychodzą tu właściwie zaplanowane i zrealizowane zajęcia komputerowe, które mogą zapobiegać wykluczeniu informacyjnemu i budowaniu przyjaznych relacji poza instytucją²⁹.

Potwierdziły to m.in. badania wykonane na grupie niepełnosprawnych intelektualnie uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej oraz I–III gimnazjum. W trakcie zajęć odbywających się w pracowni komputerowej dzieci mogły aktywnie uczestniczyć w tworzeniu strony internetowej i profilu placówki na Facebooku oraz przygotowywać dedykowane materiały informacyjne. Efekty prowadzonych zajęć sprawdzono pod koniec roku szkolnego 2016/2017, łącząc metody ilościowe i jakościowe (ankiety dla uczniów i nauczycieli, obserwacje, analizy pracy uczniów i dokumentów instytucji), co pokazało, iż wychowankowie coraz staranniej wykonywali powierzone zadania, równocześnie coraz efektywniej wykorzystując czas przeznaczony na zajęcia. Pogłębiła się też znacznie współpraca pomiędzy uczniami oraz ich wzajemna pomoc przy korzystaniu ze sprzętu komputerowego. Analiza dokumentacji dowiodła natomiast, iż połowa badanych uczniów uczestniczących w komputerowych zajęciach odnosiła sukcesy zarówno w konkursach wewnętrznych, jak i w międzyszkolnych³⁰.

Zarówno dzieci, jak i osoby dorosłe z niepełnosprawnością intelektualną interesują się nowymi technologiami, a zajęcia z wykorzystaniem sprzętu cyfro-

²⁷ A. Buczek, *Aktywizacja ucznia niepełnosprawnego w procesie nabywania umiejętności z zakresu technologii informacyjnej* [w:] *Aktywizacja ucznia z niepełnosprawnością w różnych obszarach jego edukacji*, red. P. Majewicz, A. Mikrut, Wyd. Naukowe UP, Kraków 2012, s. 130.

²⁸ A. Chudnicki, A. Mielczarek, *Zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukacji uczniów z niepełnosprawnością intelektualną na II i III poziomie edukacyjnym*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2018, nr 1/23, s. 250–251.

²⁹ Tamże, s. 249–253.

³⁰ Tamże.

wego są dla nich atrakcyjne. Motywują bowiem do nabywania nowych umiejętności, zdobywania wiedzy, wypowiedania się na portalach społecznościowych oraz podejmowania samodzielnych decyzji. Wszystko to wpływa na rozwój oraz daje możliwość uczestniczenia w życiu społecznym³¹.

Zakończenie

Zarówno instytucje rządowe, jak i organizacje trzeciego sektora przy wykorzystaniu technologii ICT realizują liczne programy mające na celu pomoc osobom niepełnosprawnym w aktywnym funkcjonowaniu w społeczeństwie. Osoby te napotykają liczne trudności związane zwłaszcza z możliwością podjęcia pracy zarobkowej, a także bariery społeczne związane często z wykluczeniem ich ze wspólnej przestrzeni właśnie z powodu ich dysfunkcji. Wysoki stopień bezrobocia w tej grupie wynika m.in. z braku odpowiedniego wykształcenia, ubóstwa, a także nieporadności życiowej³².

W związku z tym, aby zaktywizować osoby niepełnosprawne, z jednej strony niezbędne są odpowiednie programy z obszaru polityki społecznej, a z drugiej konieczne jest zaangażowanie ze strony samych niepełnosprawnych. W ostatnich latach, dzięki m.in. zasobom finansowym z PFRON oraz aktywności różnego rodzaju instytucji i stowarzyszeń, działających na rzecz osób niepełnosprawnych, nastąpiła poprawa sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy³³. Dzięki wsparciu PFRON pracodawcy mogą dostać do 75% zwrotu kwoty stanowiącej wynagrodzenie pracownika niepełnosprawnego co uzależnione jest od tego, czy pracownik zatrudniony jest na otwartym rynku pracy, czy w zakładzie chronionym oraz od tego, jaki posiada stopień niepełnosprawności. Z kolei, gdy osoba niepełnosprawna sama zakłada działalność gospodarczą może liczyć na dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na ten cel, może starać się o przyznanie środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub rolniczej (do 15 tys. euro) oraz refundację z PFRON obowiązkowych składek na ubezpieczenie społeczne, chorobowe, macierzyńskie czy emerytalno-rentowe³⁴.

³¹ A. Kwiatkowska, *Technologie informacyjno-komunikacyjne w terapii i edukacji dorosłych osób z niepełnosprawności intelektualną*, <https://ec.europa.eu/epale/pl/blog/technologie-informacyjno-komunikacyjne-w-terapii-i-edukacji-doroslych-osob-z>

³² E. Polaczek, *Aktywizacja zawodowa niepełnosprawnych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w Polsce*, Zeszyty Naukowe. Zbliżenia Cywilizacyjne, red. M. Kamper-Kubańska i in., nr XIII (3)/2017, PWSZ, Włocławek 2017, s. 96.

³³ Tamże, s. 97.

³⁴ Tamże, s. 98.

Kompleksowy program aktywizacji osób niepełnosprawnych może znacząco przyczynić się do ich czynnego udziału w społeczeństwie. Istotne jest, aby osoby niepełnosprawne oraz ich opiekunowie orientowali się w możliwościach pomocowych zarówno ze strony państwa, jak i organizacji pozarządowych w tym zakresie. Obecnie praca nie musi być ograniczona miejscem jej wykonywania, a posiadanie stopnia niepełnosprawności pozwala na uzyskanie różnego typu dofinansowania zarówno jako pracownik, jak i przedsiębiorca. Pojawienie się telepracy przyniosło szeroki wachlarz możliwości zarobkowania, jednak, aby ją wykonywać, należy znać w stopniu co najmniej średnio zaawansowanym technologie cyfrowe. Ważne jest więc uświadomienie niepełnosprawnym możliwości, jakie daje korzystanie z nich, a także wzbudzanie motywacji do stałego i systematycznego kształcenia się w tym zakresie.

Bibliografia

- Majewicz P. et al., *Aktywizacja ucznia z niepełnosprawnością w różnych obszarach jego edukacji*, Wyd. Naukowe UP, Kraków 2012.
- Marciniak-Madejska N. i in., *Obiektywna i subiektywna jakość życia dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną zamieszkujących województwo wielkopolskie. Uwarunkowania środowiskowe oraz poziom wsparcia realizatorów polityki społecznej. Raport z badania*, Poznań 2014.
- Mokrzycka A., Kowalska I., *Prawa dostępu osób niepełnosprawnych do internetu i innych narzędzi cyberprzestrzeni. Przykład analizy potencjalnego skutku zdrowotnego (HIA)*, „Zdrowie Publiczne i Zarządzanie” 2015, 13 (3), UJ, Kraków.
- Polaczek E., *Aktywizacja zawodowa niepełnosprawnych poprzez wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) w Polsce*, Zeszyty Naukowe. Zbliżenia Cywilizacyjne, red. M. Kamper-Kubańska i in., nr XIII (3)/2017, PWSZ, Włocławek 2017.
- Sochacka-Kawiecka M., Kołakowska-Seroczyńska Z., Zielińska D., Makowska-Belta E., Ziewiec P., *Badanie potrzeb osób niepełnosprawnych. Raport końcowy*, PFRON, Warszawa 2017.
- Włodarczyk K., *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w aktywizacji osób niepełnosprawnych*, Fundacja Aktywizacja, Warszawa 2013.

Netografia

- <https://www.aktywizacja.org.pl/o-fundacji/centra-edukacji-i-aktywizacji-zawodowej-osob-niepelnosprawnych>.
- <https://www.aktywizacja.org.pl/o-fundacji/dzialania-fundacji/program-e-centra>.
- <https://www.aktywizacja.org.pl/rzeszow/projekty/796-akademia-ict>.
- <https://www.fundacja-spoleczna.pl/index.php/zr/15-chcemy-pracowac-projekt-aktywizacji-zawodowej-osob-niepelnosprawnych#cel-projektu>.
- Kwiatkowska A., *Technologie informacyjno-komunikacyjne w terapii i edukacji dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną*, <https://ec.europa.eu/epale/pl/blog/technologie-informacyjno-komunikacyjne-w-terapii-i-edukacji-doroslych-osob-z>.
- Niepełnosprawność w liczbach*, <http://brzozow.pl/index.php/informacje-dla-osob-niepelnosprawnych/niepelnosprawnosci-w-liczbach/>.

Niepelnosprawność, Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie, <http://www.unic.un.org.pl/niepelnosprawnosc/>.

Projekt „Teka Absolwenta”, <http://www.pzon.rybnik.pl/art,79.projekt-teka-absolwenta>.

Wilczek G., *ICT w aktywizacji osób niepełnosprawnych*, http://politykaspoleczna.um.warszawa.pl/sites/politykaspoleczna.um.warszawa.pl/files/artykuly/zalaczniki/ict_w_aktywizacji_zawodowej_i_spoecznej_osob_niepelnosprawnych.pdf.

Praca powstała między innymi dzięki współpracy z Centrum Innowacji i Transferu Wiedzy Techniczno-Przyrodniczej Uniwersytetu Rzeszowskiego